

5th INTERNATIONAL COLLOQUIUM OF GENEALOGY, HERALDRY, AND VEXILLOLOGY (ICGHV5)

22–23 May 2026, Vilnius, Lithuania, www.icghv.com

Theme: “The State and Noble Families:
Political, Social, and Cultural Heritage”

Nobility and Written Memory in Provence (Eleventh–Twelfth Centuries): The Role of Cartularies in Medieval Genealogy, with Particular Reference to the Viscounts of Gap in the Cartulary of the Abbey of Saint-Victor of Marseille

Magnolia Houvenaghel (France)
The lecture will be delivered in English.

Summary

During the eleventh and twelfth centuries, Provence was marked by significant political instability, largely as a consequence of fragmented seigneurial authority. Although the House of the Counts of Provence formally retained suzerainty, its power was increasingly challenged by the rise of local authorities – namely viscounts, bishops, lords, and prominent aristocratic families such as the Agoult and the Lords of Les Baux – all of whom contributed to reshaping the political landscape of the region.

This period of feudal decentralisation coincided with a major cultural and spiritual revival: the monastic reforms. Initiated by Cluny and the Abbey of Saint-Victor of Marseille, these reforms played a crucial role in promoting manuscript production and in developing ecclesiastical archives on an unprecedented scale.

It was within this context that the practice of compiling cartularies emerged. These collections of charters — usually assembled by religious institutions and, more rarely, by secular ones — brought together copies of deeds of donation, sales, and privileges. Beyond their legal function, cartularies also contributed to the construction of collective memory. They highlighted the piety and generosity of lay elites and thus functioned as instruments of dynastic legitimisation in a society in which written records were becoming essential vehicles for preserving memory and asserting familial prestige.

The cartulary of the Abbey of Saint-Victor of Marseille, begun in the late eleventh century and expanded throughout the twelfth, provides a particularly illuminating example of this phenomenon. Comprising over 800 charters, it constitutes a vital source for understanding the nobility of medieval Provence. This paper seeks to examine the significance of this document, particularly its potential as a tool for establishing or confirming genealogical lineages in the Middle Ages. Additional cartularies will further enrich the analysis of the Saint-Victor material, with particular reference to one specific noble family. In doing so, this study aims to explore the complex interplay between lay aristocracy and religious institutions in medieval Provence.

CV

Magnolia Houvenaghel is a French researcher and genealogist who has been active in the field since 2010. She holds degrees in Archaeology and Medieval History. Her current research focuses primarily on medieval Provence and nineteenth-century Europe. She is presently

completing a book investigating the history of a French family, drawing on sources spanning the past five centuries.

As a member of SEGEHECA and SIGEH, she has a particular interest in international genealogy – especially in Spain and Latin America – and is regularly invited to participate in conferences devoted to history and genealogy.

Noblesse et mémoire écrite en Provence aux XIe–XIIe siècles

L'importance des cartulaires en généalogie médiévale: les vicomtes de Gap dans les cartulaires de l'abbaye de Saint-Victor de Marseille et autres sources

Magnolia Houvenaghel (France)

Le présent exposé sera présenté en anglais.

Résumé

La Provence des XIe et XIIe siècles se caractérise par une instabilité politique profonde, liée à la fragmentation du pouvoir seigneurial. La maison des comtes de Provence conserve théoriquement la suzeraineté, mais son autorité est progressivement concurrencée par l'affirmation de pouvoirs locaux. Vicomtes, évêques, seigneurs et grandes familles aristocratiques, telles que les Agoult ou les seigneurs des Baux, contribuent à redéfinir les équilibres politiques régionaux.

Cette période de fragmentation féodale coïncide avec un renouveau religieux et culturel. La réforme monastique, initiée notamment par Cluny et l'abbaye de Saint-Victor de Marseille, favorise la diffusion de l'écrit et la constitution d'archives ecclésiastiques d'une ampleur inédite.

C'est dans ce contexte que se développe la pratique des cartulaires. Ces recueils de chartes, principalement rédigés par des institutions religieuses, rassemblent des copies d'actes de donation, de vente ou de privilèges. Leur fonction première est juridique : garantir et protéger les droits de l'institution. Cependant, leur portée dépasse ce cadre strictement documentaire.

Les cartulaires participent également à la construction d'une mémoire sociale et institutionnelle. Ils mettent en valeur la piété et la générosité des élites laïques. Dans une société féodale où l'écrit devient un vecteur d'autorité et de prestige familial, les cartulaires servent souvent d'instruments de légitimation dynastique. Ils permettent de confirmer les filiations et d'affirmer le prestige des lignages. Le cartulaire de l'abbaye de Saint-Victor de Marseille, commencé à la fin du XIe siècle et enrichi au XIIe siècle, constitue un exemple particulièrement significatif. Il contient plus de 800 chartes et représente une source majeure pour l'étude de la noblesse provençale médiévale.

Cette communication vise à analyser ce corpus et à évaluer son intérêt pour la recherche généalogique médiévale. L'étude porte plus particulièrement sur les vicomtes de Gap. Elle s'appuie également sur d'autres cartulaires et sources diplomatiques, permettant de compléter et de confronter les données du cartulaire de Saint-Victor. L'approche proposée permet de mieux comprendre les relations complexes entre aristocratie laïque et institutions ecclésiastiques en Provence aux XIe–XIIe siècles.

Kilmingumas ir rašytinė atmintis Provance (XI–XII a.): kartuliarių reikšmė viduramžių genealogijai, ypatingą dėmesį skiriant Gapo vikontams Marselio Šv. Viktoro abatijos kartuliare

Magnolia Houvenaghel (Prancūzija)

Pranešimas bus skaitomas anglų kalba.

Santrauka

XI–XII a. Provansas išgyveno politinio nestabilumo laikotarpį. Jį lėmė susiskaidžiusi senjorinė valdžia. Nors Provanso grafai formaliai išlaikė suzerenitetą, jų įtaka silpo. Stiprėjo vietinės galios – vikontai, vyskupai ir pasaulietiniai senjorai. Didelę reikšmę įgijo ir įtakingos aristokratų giminės, tokios kaip Agoultai ir Le Baux valdovai. Šie procesai keitė regiono politinę struktūrą.

Feodalinė decentralizacija sutapo su vienuolinių reformų laikotarpiu. Reformas inicijavo Kluni ir Marselio Šv. Viktoro abatija. Jos skatino rankraštinės kultūros plėtrą ir sistemingą bažnytinių archyvų formavimą. Rašytiniai šaltiniai įgijo naują reikšmę.

Šiame kontekste paplito kartuliarių sudarymo praktika. Kartuliarai – tai dokumentų rinkiniai, kuriuos dažniausiai sudarydavo bažnytinės institucijos. Juose buvo perrašomi dovanojimo, pirkimo–pardavimo aktai ir privilegijos. Kartuliarai atliko ne tik teisinę, bet ir reprezentacinę funkciją. Jie prisidėjo prie institucinės ir dinastinės atminties formavimo. Dokumentuose buvo akcentuojamas pasaulietinio elito pamaldumas ir dosnumas. Taip buvo stiprinamas giminės prestižas ir legitimuojama jos padėtis.

Marselio Šv. Viktoro abatijos kartuliaras yra vienas reikšmingiausių šio laikotarpio šaltinių. Jis pradėtas sudaryti XI a. pabaigoje ir pildytas XII a. Išliko daugiau nei 800 dokumentų. Šis rinkinys yra svarbus šaltinis Provanso kilmingųjų istorijai tirti.

Pranešime analizuojama šio kartuliario reikšmė genealoginiams tyrimams. Siekiama įvertinti jo galimybes nustatyti ir patvirtinti kilmingųjų giminystės ryšius. Analizė papildoma kitų kartuliarių duomenimis. Ypatingas dėmesys skiriamas Gapo vikontų giminei. Tyrimu siekiama atskleisti pasaulietinės aristokratijos ir bažnytinių institucijų sąveiką viduramžių Provance.

CV

Magnolia Houvenaghel – Prancūzijos tyrėja ir genealogė. Genealoginius tyrimus vykdo nuo 2010 m. Ji yra baigusi archeologijos ir viduramžių istorijos studijas.

Jos moksliniai interesai apima viduramžių Provanso istoriją ir XIX a. Europos visuomenę. Šiuo metu ji rengia knygą apie vienos Prancūzijos šeimos istoriją. Tyrimas grindžiamas penkių šimtmečių laikotarpio šaltiniais.

Ji yra SEGEHECA ir SIGEH narė. Domisi tarptautine genealogija, ypač Ispanijos ir Lotynų Amerikos regionais. Dalyvauja tarptautinėse istorijos ir genealogijos konferencijose.